

رهایمان نمی‌کردند.»

تجربه‌ای پرهزینه

سخنان وزیر امور خارجه سابق کشورمان به خوبی گویای این مسأله است که دولت روحانی تحت تأثیر فضای رمانتیک برجام از واقعیات نظام بین‌الملل فاصله گرفته و با پشت کردن به دوستان دوران تحریم و در طمع سرازیر شدن شرکت‌های غربی، شرکای شرقی ایران را به شدت سرخورده کرده بود. این اقدام در حالی رخ داد که دولت سابق تلاش داشت تا روابط با غرب را اصلاح کند، اما سیاستگذاری اشتباه باعث شد نه تنها غربی‌ها همکاری پایداری با ایران نداشته باشند که حتی رابطه با کشورهای شرقی نیز مخدوش شود. اگر بتوان نام این تجربه را «نگاه به غرب» عنوان کرد - که البته عنوان غرب‌گرایی افراطی بیشتر می‌تواند به واقعیت آن نزدیک باشد - باید از شکست چندباره این ایده در سیاست خارجی ایران سخن گفت.

این تجربه پرهزینه باعث شد فضای گفتمانی کشور تغییر کرده و دولت سیزدهم خود را متعهد به برقراری توازن در سیاست خارجی و افزایش همکاری با کشورهای شرقی و همسایگان بداند. در ادامه به قسمت‌هایی از دستاوردهای دولت آیت‌الله رئیسی در ارتباط با گسترش روابط با کشورهای

شرق بخصوص چین و روسیه پرداخته می‌شود.

سلام شانگهای به تهران

۲۶ شهریورماه ۱۴۰۰ و در جریان اولین سفر خارجی رئیس‌جمهور کشورمان به دوشنبه پایتخت تاجیکستان، سازمان همکاری‌های منطقه‌ای شانگهای با رأی اجماعی چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان عضویت دائم جمهوری اسلامی ایران در این سازمان منطقه‌ای را اعلام کرد. نکته جالب توجه در این عضویت آن است که عدم عضویت ایران در سال‌های اخیر هیچ مانع حقوقی نداشته است. اما به دلیل حاکم بودن دیدگاه‌های غرب‌گرا در کشور مورد بی‌توجهی دولت سابق قرار گرفته بود. شروع روند تبدیل عضویت ناظر ایران به عضو اصلی سازمان همکاری‌های شانگهای تنها چند هفته پس از روی کار آمدن دولت سیزدهم خود به خوبی اثبات‌کننده این مدعاست. عضویت ایران در این سازمان امنیتی و اقتصادی واکنش‌های بسیاری را در جهان برانگیخت و موجب عصبانیت امریکا شد.

«دنيس راس»، مقام ارشد سابق امریکایی در این خصوص نوشت: «اکنون ایران عضو دائم سازمان همکاری‌های شانگهای است. چیزی که از مدت‌ها پیش به دنبال آن بود که سرانجام روسیه و چین این امکان را فراهم کردند. این مقام سابق امریکایی در ادامه تأکید کرد که ایران با چرخش به سمت شرق قادر خواهد بود از فشارهای ایالات متحده در امان بماند. دولت امریکا اکنون به طرح دوم و نقشه B نیاز دارد.»

همچنین رسانه امریکایی بلومبرگ در تحلیل این رویداد مهم نوشت:

«عضویت ایران در این باشگاه رو به رشد اوراسیایی که هدایت آن برعهده چین و روسیه است به تهران برای رفع تحریم‌های امریکا کمک خواهد کرد». شبکه فرانس ۲۴ نیز با اشاره به اینکه جمهوری اسلامی ایران با استقبال از عضویت دائم در سازمان همکاری‌های شانگهای، آن را چرخشی به سمت شرق برای دسترسی به بازارهای جهانی و مقابله با تحریم‌های سخت غرب می‌بیند، در گزارش خود تصریح کرد که «عضویت دائم ایران با کمک روسیه و چین انجام گرفت.»

اما عضویت در سازمان همکاری‌های شانگهای که با همراهی ویژه روسیه و چین محقق شد ابتدای راهی بود که با شروع به کار دولت جدید در حوزه سیاست خارجی کلید خورد. قابل تأمل اینکه مسئولان سابق کشورمان بارها و به صراحت عضویت ایران در شانگهای، اجرایی شدن سند همکاری ۲۵ ساله، واردات واکسن و هر اتفاق دیگری را مشروط به احیای برجام و پذیرش FATF کرده بودند. اما همه این موارد بدون برجام و FATF و تنها با تغییر گفتمان در کشور محقق شد.

شیر و ازدها روی ریل همکاری

نگاه ابزاری کشورها به یکدیگر از مهم‌ترین موانع عدم شکل‌گیری همکاری راهبردی بین دولت‌ها تلقی

می‌شود. این مسأله از جمله انتقادات به دولت سابق کشورمان نسبت به برخی کشورهای دوست بوده است. همین نگاه ابزاری به کشورهای شرقی باعث شد دولت یازدهم و دوازدهم یکی از بدترین کارنامه‌ها در حوزه سیاست خارجی در چهار دهه اخیر را به نام خود ثبت کند. شاید برخی در پاسخ به این موضوع معتقد باشند که زمینه روابط راهبردی با کشورهای شرقی همچون چین فراهم نبوده است اما شواهد نشان می‌دهد این ادعا صحیح نیست. در سفر رئیس‌جمهور چین به کشورمان در سال ۱۳۹۴ مسأله همکاری راهبردی بین دو کشور در دیدار با رهبر معظم انقلاب و رئیس‌جمهور وقت مطرح شد و حتی شی جین‌پینگ در مقاله‌ای در روزنامه ایران اشتراکات تاریخی و تمدنی دو کشور و همکاری‌های بین‌المللی را زمینه این همکاری توصیف کرد. اصطلاح «همکاری جامع راهبردی» مورد اجماع نخبگان دو کشور بود، این سطح از همکاری به صورت «جامع» در همه مسائل سیاسی، اقتصادی، نظامی و... می‌توانست به صورت «راهبردی» و بلند مدت مورد توجه واقع شود. این فرصت برای همکاری میان جمهوری اسلامی ایران و دومین قدرت اقتصادی جهان و عضو دائم شورای امنیت اما با واکنش سرد دولتمردان روبه‌رو شد. اخراج برخی شرکت‌های چینی و لغو یک طرفه بعضی از قراردادهای بین دو کشور این پیام را به چینی‌ها داد که دولت یازدهم و دوازدهم به مسأله همکاری راهبردی و جامع با پکن بی‌توجه است. لازم به ذکر است که همه این رخدادها در فضای پس‌ابرجام اتفاق افتاد و دولتمردان تصور می‌کردند که نتایج تداوم سازش با غرب می‌تواند جایگزین دوستان دوران تحریم و شرقی‌ها باشد.

زمینه‌های روابط راهبردی ایران و چین و ایران از قدرت‌هایی هستند که حافظه تاریخی منفی در اذهان مردم دو کشور و خصوصاً در نخبگان به جای نگذاشته‌اند. دولت چین، ایران را به عنوان کشوری در منطقه آشوبناک غرب آسیا می‌بیند که توانسته خود را به مثابه جزیره‌ای با ثبات حفظ کرده و جایگاهی مهم در جهان اسلام به دست آورد. در این رهگذر، جمهوری اسلامی ایران در برابر توطئه‌های مختلف ایستاده و حتی نقشی مهم در امنیت منطقه داشته است، بویژه آن که امنیت منطقه برای چین که رؤیای جاده جدید ابریشم را در سر دارد اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت. ایران در برابر افراط‌گرایی و تروریسمی که ابعاد ایدئولوژیک آن می‌تواند امنیت آسیا را با خطر روبه‌رو کند ایستاده و برای مقابله با آن هزینه داده است. همین مسأله باعث شده که چین در سال ۲۰۱۴ به ایران پیشنهاد سازمان جدید آسیایی به منظور همکاری‌های امنیتی بدهد. فرصت بکر اقتصادی در همکاری بین دو کشور و فرصت‌های سرمایه‌گذاری فراوان در ایران قابلیت



اعلام اجرایی شدن توافق ۲۵ ساله ایران و چین دی ۱۴۰۰ عکس: ایرنا